

P. M. Bezus,

д. е. н., доцент, професор кафедри маркетингу,

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро

Н. П. Дуброва,

к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів та банківської справи,

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро

О. С. Пащенко,

магістр зі спеціальності «Управління фінансово-економічною безпекою»,

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА АГРАРНОГО СЕКТОРУ

P. M. Bezus,

Grand PhD in Economic Sciences, Associate professor, Professor of Marketing Department,

Dnipropetrovsk State Agrarian And Economic University

N. P. Dubrova,

*Grand PhD in Economic Sciences, Associate professor, Associate professor of Finance and
Banking Department,*

Dnipropetrovsk State Agrarian And Economic University

O. S. Paschenko,

Master on specialty “Management of Finance and Economic Security”,

Dnepropetrovsk State Agrarian and Economic University

THE FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY OF THE AGRARIAN SECTOR

В статті розглянута сутність поняття «фінансово-економічна безпека» з точки зору трактування провідних науковців. Наведене тлумачення поняття «фінансово-економічна безпека аграрного сектору» та визначення основних його складових. Запропоновано здійснювати комплексні аналітичні та прогнозуючі аналізи основних функціонуючих складових фінансово-економічної безпеки. Наголошується, що створення надійної системи фінансово-економічної безпеки забезпечує стабільний розвиток та функціонування підприємства/домогосподарств і створює умови для реалізації його економічного потенціалу.

The essence of concept "The finance and economic security" from the point of view of leading scientists is considered in the article. The interpretation of concept "The finance and economic security of agrarian sector" and determination of its basic components are adduced. It is suggested to put into practice the complex of analytical and forecasting analyses for basic functioning components of finance and economic security. It is marked that creation of the reliable system of finance and economic security provides stable development and functioning of enterprise/ households and creates conditions for realization of its economic potential.

Ключові слова: *фінансово-економічна безпека, аграрний сектор, домогосподарства, показники фінансово-економічного стану, чинники зовнішнього і внутрішнього середовища, конкурентоспроможність, ресурсний потенціал.*

Keywords: *finance and economic security, agrarian sector, households, financial and economic rates, external and internal factors, competitiveness, resource potential.*

Вступ. Фінансово-економічна безпека є універсальною категорією, яка відображає захищеність суб'єктів соціально-економічних відносин на всіх рівнях, починаючи з держави і закінчуючи кожним її громадянином, оскільки проявляється через захищеність діяльності від негативних впливів зовнішнього та внутрішнього середовища, а також спроможність швидко усунути різноманітні загрози або пристосуватися до існуючих умов, що позначаються негативно на його діяльності. Водночас, фінансово-економічна безпека через трансакції суб'єктів господарювання не лише тісно пов'язує різні сектори економіки, а і країни світу в цілому.

Питанням фінансово-економічної безпеки присвячені праці багатьох вітчизняних та іноземних науковців, а саме: Бондаренко О.О [1], Берези І.В [3], Лузан Ю.Я. [4], Плескач В.Л. [8], Кириченко О.А. [7], Трухан О.Л.[13], Кокнаєва М.О. [8], Іващенко О.В., Четверікова П.М. [6], Варналій З.С. [5]. Водночас питання формування фінансово-економічної безпеки аграрного сектору розкрито не в повній мірі.

Метою статті є цілісний аналіз поняття «фінансово-економічна безпека», визначення найбільш доцільних варіантів трактування «фінансово-економічної безпеки аграрного сектору» та встановлення рівнів її формування.

Виклад основного матеріалу. В умовах розвитку економіки України, в першу чергу, набувають значення дослідження подальшого функціонування аграрного сектору та ефективного використання ним фінансових ресурсів. У зв'язку з цим, актуальності набуває проблема фінансово-економічної безпеки аграрних підприємств, що має основу посилення конкурентної боротьби між суб'єктами господарювання,

нестачу ресурсів для підтримання ліквідності їх функціонування, велику кількість неплатоспроможних і збанкрутілих підприємств/домогосподарств, а також потребу постійного пристосування до мінливих умов господарювання.

Цілком очевидно, що єдиного підходу до визначення «фінансово-економічна безпека» в науковій літературі відсутнє. Так при дослідженні «фінансово-економічна безпека підприємства», Кириченко О.А., трактує фінансово-економічну безпеку як стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів суб'єкта господарювання, виражений у найкращих значеннях фінансових показників прибутковості і рентабельності бізнесу, якості управління, використання основних і оборотних засобів підприємства, структури його капіталу, норми дивідендних виплат по цінних паперах підприємства, а також курсової вартості його цінних паперів [7, с 23].

Як вважають Трухан О.Л. [13] та Кокнаєва М.О. [8], фінансово-економічна безпека підприємства трактується одночасно з двох позицій – статичної (як результат діяльності господарства на певну дату) та динамічної (розвиток господарства в умовах фінансово-економічної безпеки у короткостроковій та довгостроковій перспективі [13, с. 30; 8, с.320].

На думку Іващенко О.В. та Четверікова П.М. [6], роз'яснення терміну фінансово-економічної безпеки досить точно визначено Варналієм З.С.: «Фінансово-економічна безпека – це результат комплексу складових, орієнтованих на усунення фінансово-економічних загроз функціонування та розвитку підприємства і забезпечення його фінансової стійкості й незалежності, високої конкурентоспроможності технологічного потенціалу, оптимальності та ефективності організаційної структури, правового захисту діяльності, захисту інформаційного середовища, комерційної таємниці, безпеки персоналу, капіталу, майна та комерційних інтересів [5].

Узагальнюючи погляди науковців, під визначенням поняття фінансово-економічної безпеки можна розуміти складову системи, яка включає в себе певний набір внутрішніх характеристик спрямованих на забезпечення ефективності використання ресурсів суб'єкта господарювання за кожним напрямом діяльності. Вона є невід'ємною ознакою, що може змінюватися під впливом зовнішніх і внутрішніх загроз та чинників економічного середовища. Створення надійної системи фінансово-економічної безпеки забезпечує стабільний розвиток та функціонування підприємства/домогосподарств і створює умови для реалізації його економічного потенціалу. Разом з цими визначеннями та думками, ясне і зрозуміле тлумачення змістовності поняття «фінансово-економічна безпека аграрного сектору» та визначення основних його складових, на сьогодні, висвітлено не в повній мірі.

Фінансово-економічна безпека аграрного сектору базується на безпеці регіону або ж сфери сільського господарства, основу для безпеки яких створює Фінансово-економічна безпека домогосподарства та підприємства (рис. 1).

Рис. 1. Піраміда ієрархії фінансово-економічної безпеки аграрного сектору

Фінансово-економічна безпека домогосподарств – це, на самперед, запорука соціальної стабільності в державі, гарантованість збалансованого розвитку соціально-економічних відносин у суспільстві. Це обґрунтовується тим, що фінанси домогосподарств нерозривно пов'язані з іншими сферами фінансової системи, здійснюючи вагомий вплив на її функціонування. Так станом на 1 січня 2016 року в Україні налічувалося 4,1 млн. домогосподарств, аграрних підприємств та селянських господарств, які забезпечували виготовлення 75% молока та яловичини від загального об'єму виробництва в Україні, про це повідомляє Державна служба статистики України. Основними показниками фінансово-економічного стану домогосподарств виступають прибутковість, фінансова стійкість, платоспроможність та рентабельність виробництва продукції, які в свою чергу показують безпечність роботи господарства, адже саме домогосподарства є фундаментальною основою регіону і аграрного сектору.

Фінансово-економічна безпека регіону – це здатність функціонування регіональної економіки в режимі розширеного відтворення, тобто стійкого економічного зростання, але це зростання тісно пов'язане з розвитком домашніх господарств, так як саме домогосподарства забезпечують сприятливі умови життя та розвитку особистості для більшості населення. Фінансово-економічна безпека на рівні регіону – це також спроможність економіки протистояти не стійкому становищу до дії внутрішніх і зовнішніх соціально-економічних чинників, та не створювати загрози для інших секторів регіону та зовнішнього середовища. Фінансово-економічна безпека регіону – це діапазон рівнів економічних і соціальних показників, у межах яких регіон протягом довгострокового періоду розвивається стійко [11, с.146]. Але крім фінансово-економічної безпеки регіону є такі складові аграрного сектору, як аграрні сфери, що є ключовими, не мало важливими в його структурі. Аграрними сферами являються окремі галузі тваринництва, рослинництва, закритого землеробства, рибного господарства, бджільництва та інші, що мають особливості в своїй фінансово-економічній діяльності.

Фінансово-економічна безпека аграрної сфери – це такий стан захищеності економіки аграрного сектору по його галузям та складовим економічної діяльності, який дозволяє гарантувати постійний її розвиток та захищеність від негативного впливу чинників з зовнішнього і внутрішнього середовища на стан аграрної сфери та аграрного сектору в цілому. При формуванні фінансово-економічної безпеки аграрної сфери потрібно враховувати особливості діяльності тієї чи іншої галузі, а саме: географічне розташування та природно-кліматичні умови її діяльності, стан та форму господарювання, галузь виробництва та її особливості.

Для безпечного функціонування фінансово-економічної безпеки регіону ми пропонуємо здійснювати комплексні аналітичні та прогнозуючі аналізи основних функціонуючих складових фінансово-економічної безпеки, за такими факторами як:

- рівень фінансової стійкості;
- рівень ліквідності і платоспроможності підприємств/ домогосподарств;
- рівень інформаційного забезпечення та захисту інформації;
- виявляти внутрішні та зовнішні фактори, що здійснюють вплив на фінансово-економічну безпеку регіонів;
- визначати джерела, характер, причини, інтенсивність дії деструктивних факторів, системно опрацьовувати ситуації та тенденції їх розвитку;
- проводити моніторинг фінансово-економічної безпеки регіону, збирати та обробляти інформацію про її рівень;
- оцінювати фінансовий стан та динаміку розвитку господарюючих суб'єктів в регіоні;
- виявляти деструктивні тенденції процесів розвитку суб'єктів господарювання регіону;
- розробляти цільові заходи для запобігання та ліквідації загроз та небезпек фінансово-економічної безпеки регіону;
- оцінювати характер дій з боку державних органів та органів місцевого самоврядування;
- досліджувати стан існуючої економічної ситуації в країні;
- приділяти увагу екології в регіоні, визначати можливості конкретного виробництва в конкретному регіоні;
- враховувати рівень інфляції: викликає коливання заробітної плати, цін на сировину та вироблену продукцію, рентабельність виробництва тощо;
- стежити за законодавчою і нормативною базою, що регулює господарську діяльність.

В цілому, фінансово-економічна безпека домогосподарства, регіонів/сфери, країни, формує та забезпечує стан аграрного сектору на різних рівнях, який є ключовою ланкою фінансово-економічної безпеки держави та належить до важливих складових національної безпеки. Фінансово-економічна безпека дає можливість якісно визначати фінансово-економічний стан агропромислового сектору, надає можливість робити більш конкретні та обґрунтовані висновки про його діяльність. Фінансово-економічна безпека аграрного сектору передбачає внутрішні та зовнішні загрози, які мають дестабілізуючий вплив на економічний стан регіону/сфери та домогосподарств. Однією з перепон розвитку переходу домогосподарств на якісно вищий рівень їх функціонування є легалізація поняття сімейної ферми та набуття статусу сільськогосподарського виробника з формуванням оптимальної системи оподаткування.

Фінансово-економічна безпека аграрного сектору – це такий стан захищеності, який дозволяє гарантувати постійний розвиток аграрного сектору за рахунок мінімізації зовнішніх і внутрішніх загроз, наявності доступу до ресурсів та їх раціональному використанню і забезпечує продовольчу безпеку держави.

Сутність фінансово-економічної безпеки аграрного сектору, як системи економічних інтересів, полягає в пошуку механізмів компромісу між забезпеченням національних інтересів країни, продовольчою безпекою та ризиками, в результаті яких забезпечується стійке функціонування аграрних підприємств.

Фінансово-економічна безпека аграрного сектору – це оптимальна взаємодія в ланцюгу забезпечення засобами виробництва → виробництво сільськогосподарських товарів та послуг → переробка сільськогосподарської продукції → збут продукції → споживання, яка:

- забезпечує населення продуктами харчування відповідної якості і видового різноманіття, тобто сприяє виконанню критеріїв продовольчої безпеки;
- дозволяє підприємствам залишатися рентабельними, фінансово-стійкими, платоспроможними і ефективно використовувати свій потенціал (інвестиційний, виробничий, інноваційний, науковий);
- забезпечує можливості розширеного відтворення з урахуванням діяльності екологічних і соціальних факторів.

Результатом функціонування системи фінансово-економічної безпеки аграрного сектору є забезпечення населення необхідним асортиментом продукції в достатньому обсязі, відповідної якості та виду, стабільна соціальна ситуація в суспільстві і сталий розвиток аграрних підприємств.

Основною метою фінансово-економічної безпеки є – проведення діагностики та моніторингу фінансово-господарського стану підприємства з метою зменшення внутрішніх та зовнішніх загроз, а також забезпечення інформаційної безпеки та захисту комерційної таємниці підприємства. Внутрішні та зовнішні загрози несуть в собі негативний та руйнівний вплив на діяльність підприємства.

До зовнішніх загроз відносять протиправну діяльність конкурентів, що займаються промисловим шпигунством, раніше звільнених за правопорушення співробітників підприємства, розповсюдження негативної інформації про підприємство. До внутрішніх загроз належать протиправні дії робітників підприємства (навмисні чи ненавмисні), що можуть призвести до збитків економічної діяльності установи, витоку інформаційних ресурсів, виникненню конфліктних ситуацій у взаємовідносинах з партнерами.

Головною метою механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки є створення комплексу оптимальних умов для конкурентоспроможності, стійкості і розвитку підприємств, домогосподарств, регіонів, протистояння впливу внутрішніх та зовнішніх загроз в сфері фінансово-економічної безпеки.

Механізм забезпечення фінансово-економічної безпеки виконує ряд дуже важливих функцій, до яких відносять захисну, регулятивну, превентивну (попереджувальну), інноваційну та соціальну функції.

Захисна функція механізму забезпечення економічної безпеки має на увазі захист економіки країни від внутрішніх і зовнішніх загроз і пов'язана з наявністю достатнього ресурсного потенціалу.

Висновки.

Фінансово-економічна безпека аграрного сектору формується на нижчих рівнях, а загальною базою її є фінансово-економічна безпека аграрних підприємств та домогосподарств. В цій системі доцільно виокремити роль держави у забезпеченні фінансово-економічної безпеки аграрного сектору, яка має полягати перш за все у формуванні інституціональної бази для стійкого функціонування діяльності суб'єктів господарювання та домогосподарств. Державна підтримка дозволить сфері аграрного сектору забезпечити розширене виробництво та задовольнити потреби населення країни в якісних продуктах харчування.

Підвищення фінансово-економічної безпеки аграрного сектору, в першу чергу, можливе за рахунок вдосконалення системи управління безпекою регіональним аграрним сектором та домогосподарствами. Адже конкурентоспроможність вітчизняного аграрного виробництва і забезпечення його фінансово-економічної безпеки залежить від стану регіональних агропромислових комплексів.

Література.

1. Ареф'єва О. В. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки [Текст] / О. В. Ареф'єва, Т. Б. Кузенко // Актуальні проблеми економіки, 2009. – № 1 (91). – С. 98–103.
2. Бондаренко О.О. Фінансово-економічна безпека підприємства: теоретичний та практичний аспекти / О.О. Бондаренко, В.А. Сухецький // Ефективна економіка, 2014. – №10. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3580>.

3. Бельская, Е. В. Особенности управления финансовой безопасностью на предприятии [Текст] / Е. В. Бельская, М. А. Дронов // Известия Тульского государственного университета. Экономические и юридические науки, 2013. – Вып. 2–1. – С. 209–217
4. Береза І.В. Фінансово-економічна безпека АПК / І.В. Береза // Вісник аграрної науки, 2010. – №9 – С. 73.
5. Економічна безпека: навч. посіб. / За ред. З.С. Варналія. – К.: Знання, 2009. – 647с.
6. Іващенко О.В. Четверіков П.М. Система фінансово-економічної безпеки підприємства / О.В. Іващенко, П.М. Четверіков. – [Електронний ресурс]. – режим доступу :<http://www.sword.com.index/2012>.
7. Кириченко О. А. Вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємств в умовах кризи / О. А. Кириченко, І. В. Кудря // Інвестиції: практика та досвід, 2009. – № 10. – С. 22–26.
8. Кокнаєва М.О. Концептуальні основи управління фінансово-економічною безпекою підприємств торгівлі / М.О. Кокнаєва. – [Електронний ресурс]. – режим доступу:www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/2011/v2i3/319.pdf. – С. 319-325.
9. Лузан Ю.Я. Організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку АПК України / Ю.Я. Лузан // Економіка АПК, 2011. – №2. – С. 3.
10. Плєскач В.Л. Методологічні засади державного регулювання фінансово-економічного розвитку / В.Л. Плєскач, А.В Кулик // Фінанси України. – №10. – С. 27.
11. Судакова О. І. Стратегічне управління фінансовою безпекою підприємства [Текст] / О. І. Судакова // Економічний простір, 2008. – № 9. – С. 140–148.
12. Трухан О.Л. Наукова інтерпретація функцій стратегічного управління підприємствами / О.Л. Трухан // Вісник Хмельницького національного університету / Економічні науки, 2010. – №1. – Т.2. – С. 29–35.

References.

1. Arefieva, O. V. and Kuzenko, T. B. (2009), "The economic basis for the formation of the financial component of economic security", *Aktualni problemy ekonomiky*, vol. 1 (91), pp. 98–103.
2. Bondarenko, O.O. and Sukhetskyi, V.A. (2014), "Financial and economic security of enterprise: theoretical and practical aspects", *Efektivna ekonomika*, vol. 10, [Online], available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3580>.
3. Bel'skaja, E. V. and Dronov, M. A. (2013), "Features of financial security management for the enterprise", *Izvestija Tul'skogo gosudarstvennogo universiteta. Jekonomicheskie i juridicheskie nauki*, vol. 2–1, pp. 209–217
4. Bereza, I.V. (2010), "Financial and economic security APC", *Visnyk ahrarnoi nauky*, vol. 9, p. 73.
5. Varnaliy, Z.S. (2009), *Ekonomichna bezpeka* [Economic security], Znannia, Kyiv, Ukraine, p. 647.
6. Ivashchenko, O.V. and Chetvierikov, P.M. "The system of financial and economic security", [Online], available at: <http://www.sword.com.index/2012>.
7. Kurychenko, O. A. and Kudria, I. V. (2009), "Improvement of financial security for companies in crisis", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 10, pp. 22–26.
8. Koknaieva, M.O. "Conceptual bases of management of financial and economic security trade", [Online], available at: www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/2011/v2i3/319.pdf, pp. 319-325.

9. Luzan, Yu.Ya. (2011), "Organizational-economic mechanism of ensuring the development of agriculture Ukraine", *Ekonomika APK*, vol. 2, p. 3.

10. Pleskach, V.L. and Kulyk, A.V. "Methodological bases of state regulation of the financial and economic development", *Finansy Ukrainy*, vol. 10, p. 27.

11. Sudakova, O. I. (2008), "Strategic management of enterprise financial security ", *Ekonomichniy prostir*, vol. 9, pp. 140–148.

12. Trukhan, O.L. (2010), "The scientific interpretation of the functions of strategic management", *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu Ekonomichni nauky*, vol. 1, no.2, pp. 29–35.